

STELTKLUTEN IN FRYSLÂN IN HET VOORJAAR VAN 2000

Romke Kleefstra (SOVON) & Jan T. Hendriksma

Nadat in het voorjaar van 1999 met zekerheid Steltkluten met succes tot broeden kwamen in de Ezumakeeg aan het Lauwersmeer (Kleefstra 1999), werden in het voorjaar van 2000 her en der in onze provincie opvallend veel Steltkluten waargenomen. Zo viel er een groot aandeel niet-broedende vogels te zien in verspreid liggende natuurerreinen. Daarnaast ondernamen, verspreid over twee locaties, waarschijnlijk maar liefst tien paren een poging tot broeden in Fryslân in 2000, een absoluut record voor onze provincie. Deze korte bijdrage geeft een overzicht van wat zonder meer een bescheiden invasie genoemd mag worden.

MATERIAAL

Veel gebieden die in dit artikel behandeld worden, vormen proefvlakken in het kader van het Broedvogel Monitoring Project (BMP), wat in Fryslân georganiseerd wordt door SOVON Vogelonderzoek Nederland i.s.m. het Weidevogelmeetnet Friesland (WMF). Dat betekent dat de gebieden in het voorjaar frequent bezocht worden door vrijwillige inventarisatiemedewerkers van SOVON en WMF. Daarnaast zijn veel gebieden voor vogelaars favoriete plekken om vogels te kijken. De besproken waarnemingen zijn deels ingediend via het Bijzondere Soorten Project - niet-broedvogels (BSP). Dit project, een samenwerking tussen SOVON en de Dutch Birding Association, verzamelt losse waarnemingen uit het hele land van schaarse niet-broedende vogels. Daarnaast zijn losse waarnemingen schriftelijk en telefonisch ingediend bij de Friese districtscoördinator van SOVON en opgevraagd bij de vogelkundige medewerkers van Leeuwarder Courant en Omrop Fryslân, respectievelijk Jan en Johan de Jong. De gegevens omtrent broedende Steltkluten zijn afkomstig uit het Landelijk Soortonderzoek Broedvogels (LSB), een inventarisatieproject van SOVON waarmee kolonievogels en een selectie van zeldzame broedvogels landelijk in kaart worden gebracht.

NIET-BROEDENDE STELTCLUTEN

Blauhústerpuollen, Blauwhuis Op 8 mei werd een paartje Steltkluut foeragerend waargenomen op een nat, slikkig stuk boezemland tussen het Rietmeer en het Sijkmeer. Het paar leek gebonden aan de plaats door na verontrusting vrijwel direct terug te keren op het boezemland, maar werd na 12 mei niet meer gezien.

Frieswykpolder, Gersloot Op 14 mei werd in natuurontwikkelingsgebied de Frieswykpolder bij De Deelen een foeragerend vrouwtje Steltkluut waargenomen in de slikkige oevers van het in



Vrouwtje Steltkluut in de Ezumakeeg, mei 2000

Foto: Oane Tol

1996 gegraven poldermoeras. Het bleef bij deze eenmalige waarneming.

Skrok, Oosterend In weidevogelreservaat Skrok verbleef op 1 mei een groepje van zes Steltkluten in een plasdras-staande snippenpoel met slikkige randen. Van 2 t/m 5 mei ging het om acht exemplaren. Vanaf 6 mei werd de groep er niet meer gezien.

Warkumerbûtenwaard, Workum De eerste waarneming van een volwassen mannetje Steltkluut op de Warkumerbûtenwaard werd op 13 mei verricht. Rond diezelfde datum zouden er ook in het natuurontwikkelingsgebied Makumer Súdwaard enkele exemplaren gezien zijn. Op 24 mei kreeg het mannetje gezelschap van twee andere Steltkluten, waarvan minimaal één vrouwtje. Balts en broedindicatieve waarnemingen werden niet gemaakt. Mogelijk is er een overlap met de vogels van de nabijgelegen Blauhústerpuollen. Na de voorjaarsstorm op 28 mei werden de Steltkluten niet meer gezien.

Wierzijsterrak, Berlikum In het Wierzijsterrak verbleef op 15 mei een paar-

tje Steltkluut in een nieuw aangelegde snippenpoel met slikkige oevers. Op 17 mei ging het om twee paartjes. Na die datum werden geen waarnemingen meer in het gebied gemaakt.

BROEDENDE STELTCLUTEN

Ezumakeeg, Lauwersmeer In de Ezumakeeg werden in 1998 twee mogelijke broedpaartjes vastgesteld. Er werden toen o.a. baltsende en parende Steltkluten gezien. In 1999 werden opnieuw twee broedparen vastgesteld, waaronder het eerste zekere broedgeval sinds 50 jaar in Fryslân, waarvan alle 4 jongen uitgevlogen zijn (Kleefstra 1999). In het voorjaar van 2000 liepen vanaf begin mei de aantallen Steltkluten al gauw op tot een maximum van 18 exemplaren op o.a. 29 mei. Ook wordt gespeculeerd over aantallen van 20 exemplaren of zelfs meer in mei en juni. Hiervan werden in de periode eind mei/begin juni maximaal 7 paartjes broedend waargenomen op slikkige, schaars begroeide en iets drogere terreindelen, alle in de nabijheid van broedende Kokmeeuwen, Vissdieven en Klu-

ten. Enkele nesten werden gezocht en gevonden. De overige vogels vertoonden tevens broedindicatief gedrag in juni (balts, alarmeren). In de tweede helft van juni zijn minstens 2 paar met donsjongen waargenomen. Toen al heerste de indruk dat veel legsels verloren waren gegaan. De slechte weersomstandigheden eind mei (o.a. voorjaarsstorm) en de eerste weken van juni zaten de broedparen niet mee en samenhang hiermee is zeer waarschijnlijk. Daarnaast zijn predatie en vertrapping (paarden) van nesten mogelijke oorzaken van mislukking. De waargenomen jongen verdwenen in de loop van juni al gauw uit zicht en (bijna) vliegvlugge jongen werden nimmer gezien, waardoor het uiteindelijke broedsucces nihil wordt geacht.

Krite, Wite en Swarte Brekken In de eerste helft van mei, wanneer her en der uit de provincie meldingen van Steltkluten komen, wordt ook een paartje gemeld bij de kijkhut van de Wite en Swarte Brekken. Rond de 20^e mei is het paartje verkast naar zomerpolder 'de Krite' waar op 26 mei een nest met 3 eieren werd gevonden in een natte poel met slikkige stukjes. Ook hier werd gebroed in gezelschap van Kokmeeuw, Visdief en Kluut. Op 13 juni werden 2 donsjongen waargenomen. Op 27 en 30 juni werd telkens 1 jong gezien. Op

2 juli was nog 1 volwassen Steltkluut weinig territoriaal aanwezig terwijl vanaf 4 juli geen Steltkluten meer zijn waargenomen op de Wite en Swarte Brekken. Het is onduidelijk of hier daadwerkelijk een jong is uitgevlogen. Vermoed wordt dat het op de grens van juni en juli mis is gegaan, wellicht samenhangend met intensieve begrazing op de drooggevalen broedplaats. Ook de Kokmeeuwen, Visdieven en Kluten waren niet succesvol.

DISCUSSIE

Met tien waarschijnlijke broedgevallen was 2000 voorlopig het beste jaar voor de Steltkluut in Fryslân. Maar hoewel het om aanzienlijk meer broedparen gaat dan in 1999 was het broedsucces, uitgedrukt in het aantal vliegvlugge jongen, ronduit slecht, dit in tegenstelling tot 1999 (Kleefstra 1999). Oorzaken van het mislukken van broedgevallen, zoals vertrapping van nesten door vee en het opdrogen van de omgeving van het nest, waardoor nesten o.a. gevoeliger worden voor predatie, is bij voorgaande invasies ook vastgesteld (Meininger & Schekkerman 1990). Bovendien speelden in 2000 de uiterst slechte weersomstandigheden in het broedseizoen de broedparen waarschijnlijk parten.

Fryslân had wel degelijk te maken met een invasie van Steltkluten. Eerdere invasies van Steltkluten in Noordwest-Europa leken alle het gevolg te zijn van ongewoon droge omstandigheden in de Zuid Europese broedgebieden, zoals Spanje en Zuid-Frankrijk (Vleugel & Wilmink 1953, Von Westerhagen 1958, Lippens *et al.* 1966) en wellicht Noord-Afrika (Bannerman 1961). Tot in hoeverre deze relatie in 2000 bestond, is onduidelijk. Ook is een toename van de omvang van de Zuidwest Europese populatie als mogelijke oorzaak van invasies genoemd (Meininger & Schekkerman 1990). Daarnaast lijkt er enigszins sprake te zijn van verschuivingen in het verspreidingsgebied. Zo wordt er tegenwoordig in toenemende mate overwinterd in de Portugese broedgebieden en lijkt de Steltkluut zich in deze gebieden te ontwikkelen tot een standvogel. In hoeverre dit tijdelijke veranderingen zijn die samenhangen met weersomstandigheden of dat het een consequentie is van klimaatveranderingen op de lange termijn, is tot dusverre onbekend (Neves & Rufino 1997).

Ondanks dit derde jaar op rij met broedende en broedindicatieve Steltkluten in Fryslân, is het dus nog afwachten of de soort ook echt een regelmatige broedvogel in het Friese zal worden.

DANKWOORD

Voor aanvullingen op eigen waarnemingen en talloze overige waarnemingen, het beschikbaar stellen hiervan en/of hulp in het veldwerk gaat veel dank uit naar: Oscar Alexander, Sjoerd Bakker, Theo Bakker, Jelle de Boer, P.J. de Boer, Sieds Boersma, Eelco Brandenburg, Martin Brandsma, Jaap Feddema, Joslyn Hooijmeijer, Jeffrey Huizenga, Klaas Jager, Jan de Jong, Johan de Jong, Piet Kar, Jan Kleefstra, Jan Kramer, Durk Lautenbach, Henk Ligthart, A. v.d. Linden, mev. Oostra, Henk Osinga, Karel Sars, Koert Scholten, Dick Schut, Ralph Smits, Aart v.d. Spoel, Oane Tol en Anton Wielink.

LITERATUUR

- BANNERMAN D.A. 1961. The birds of the British Isles, 10. Oliver & Boyd, Edinburgh.
 KLEEFSTRA R. 1999. Broedende Steltkluten in de Ezumakeeg in 1999. *Twirre* 10 (4): 15-17.
 LIPPENS L., P. MAES & H. VOET 1966. De Steltkluteninvasie 1965 in België en Nederland. *Giervalk* 56: 135-161.
 MEININGER P.L. & H. SCHEKKERMAN 1990. Broedende Steltkluten in Nederland in 1989. *Limosa* 63 (1): 11-15.
 NEVES R. & R. RUFINO 1997. Black-winged Stilt. In: Hagemeijer E.J.M. & Blair M.J. (Eds.). 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. T & AD Poyser, London.
 VLEUGEL D.A. & G.F. WILMINK 1953. Steltkluteninvasies met broedgevallen in ons land. *Levende Natuur* 56: 101-108.
 WESTERHAGEN W. VON 1958. Über Verbreitung und Wanderungen des Stelzenläufers in Europa. *Orn. Beob.* 55: 138-155.

R. Kleefstra, districtscoördinator SOVON Vogelonderzoek Nederland, district Fryslân, p/a Rijksweg 178, 6573 DG Beek-Ubbergen (e-mail: sovon.fryslan@planet.nl)
 Jan T. Hendriksma, Bonningastrjitte 26, 8625 HJ Oppenhuizen (e-mail: jt.hendriksma@wanadoo.nl)